

NICOLAE BĂNICĂ-OLOGU

STRUCTURA HABITATULUI CITADIN ÎN
RÂMNICUL MEDIEVAL*

★

Așezare veche de peste două milenii, mărturie stînd descoperirile arheologice din ultimii ani de la Cetățuia, zona Râmnicului se caracterizează printr-o locuire permanentă de către daci, daco-romani și români, într-o arie restrînsă,

favorizată pe de o parte de condițiile natural-geografice, iar pe de altă parte de densitatea relativ mare a locuirii.

Dintre multe opinii exprimate privind geneza orașului medieval, cea exprimată de Ștefan Olteanu ni se pare justă : orașele au apărut din așezări satești sau pe anumite locuri unde se țineau târguri periodice, fiind în esență rezultatul activității productive și al necesităților de schimb, fiecare așezare de acest gen, fiind situată într-o regiune dens populată, aproximativ în centrul unui grup de sate care cu excepția unora au precedat așezarea urbană¹.

În perioada stăpînirii romane centrul politico-social al zonei se afla la Stolniceni (Buridava romană), care după retragerea aureliană în fața năvălirii populațiilor migratoare cunoaște o decădere rapidă, știut fiind faptul că aceștia au distrus în primul rînd orașele, iar locuitorii se retrag în păduri. În aceste condiții se produce o mutație în sfera organizării social-economice și politice a zonei, spre nord, într-un teritoriu organizat acum într-o obște teritorială avînd ca lîmite : la nord Cetățuia, la sud Stolniceni, la est Oltul și la vest culmile dealurilor Capela și Troianu. Obștea cunoaște o puternică stabilitate social-economică condiționată de o mare densitate a locuirii, dar și de condițiile specifice pe care le oferea teritoriul amîntit.

La începutul mileniului al II-lea, dintre satele obștii — Râmnic, Cetățuia, Ulita, Licura, Hinătești, Troianu, Copăcel, Stolniceni ș.a. — un rol deosebit începe să-l joace Râmnicul, datorită poziției sale centrale (situat pe platforma dintre dealul Capela și Olt) și a unor condiții speciale de apărare (cu spațele acoperit de nepătrunsă pădure).

* Prezentul studiu reprezintă capitolul I din lucrarea „Moșteniri și permanențe ale civilizației medievale românești. Râmnicul între veacurile XIV—XVIII”, în curs de tipărire.

1. Ștefan Olteanu, Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească, în : „Studii”, an. XVI (1963), nr. 6, p. 1268—1269.

În condițiile organizării social-economice și politice a obștii în timpul stăpînirilor temporare a unor populații în migrație, a apariției și dezvoltării relațiilor feudale, în urma legăturilor cu noii stăpîni, zona cunoaște un proces de dezagregare demografică a obștii, producîndu-se mutații însemnate, spre cel mai populat sat și cel mai bine plasat strategic.

În veacurile IX—XIII, în jurul Râmnicului se va forma și dezvolta o formațiune politică românească — fie și în accepțiunea de cnezatul lui Farcaș, cum încearcă să acrediteze Nicolae Iorga —² sau sub conducerea unui alt voievod local.

Avem certitudinea însă, că la începutul veacului al XIII-lea, Râmnicul era oraș — în spiritul și în limitele organizării medievale — pentru că numai astfel, am putea explica masiva colonizare săsească din a doua jumătate a secolului. Populația germanică a sașilor în mare parte meșteșugari, au venit la sud de Carpați numai acolo unde găseau așezări puternice, organizate după canoanele jurisdicției feudale, în aceeași situație cu orașul nostru găsindu-se și Câmpulungul.

Cea dintîi atestare documentară a orașului poate fi considerată 20 mai 1388, cînd într-un hrisov Mircea cel Bătrîn întărește m-rii Cozia o „moară la Râmnic”³. Originea numelui orașului — în redacția Râbnic, Râmnic, Râmnic, ș.a. — este legată etimologic de sensul „de pește” și de originea acestuia slavonească⁴. Referitor la întrebarea, cine a purtat acest nume întîi — orașul sau riul ? (este vorba de apa care curge pe lingă Râmnic și se varsă în Olt) — înclinăm să credem, că apa și-a luat numele de la oraș, folosind ca argument numele pe care același riul le-a avut în diferite perioade istorice, de-a lungul curgerii sale. De altfel, hrisovul domnesc din 8 ianuarie 1392, prin care se hotărînicește mînaștirii Cozia moșia Hină-teștilor spune „și pînă la apa Râmnicului”, nu „și pînă în apa Râmnicul”⁵. Explicația stă într-o realitate topografică: la vărsarea în Olt apa Râmnicului făcea o zonă inundabilă, propice creșterii peștelui și pescuitului, care a făcut ca redacția „ribnic”-pescărie să se confunde, pierzîndu-se în negura vremurilor.

Încă de la începuturi orașul a apărut ca reședință a județului Vilcea⁶, ceace vine să demonstreze originea foarte veche a unității teritorial-administrative vâlcene și a așezărilor sale.

Două sunt întrebările cărora istoriografia românească n-a reușit să le dea un răspuns deplin : cum și cînd au apărut orașele ?

Printre cele mai vechi orașe ale spațiului românesc este și Râmnicul, în istoria căruia adevărul istoric și legenda se contopesc, substituindu-se perfect. Puțin cercetat arheologic pentru perioada de început, în condițiile în care izvoarele scrise sunt sărace în informații, logica fenomenologiei istorice creează silogisme cu funcții de adevăr irefutabil.

2. Nicolae Iorga, *Farcaș-Vâlcea cnezul*, în : „Revista istorică”, an. XV, (1929), p. 191—192.

3. *** , *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, vol. I, (1247—1500), București, 1966, p. 28 (în continuare citat : DRH).

4. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 98.

5. *** , *D.R.H.*, B, T.R., vol. I, p. 42—43.

6. *Ibidem*.

În apusul Europei orașele au apărut pe nivelele de civilizație romană, în jurul curții unui senior feudal sau prin fundație, și arareori ca aglomerări spontane.

Datorită unor condiții excepționale, Râmnicul a apărut în apropierea puternicei așezări geto-dace de la Buridava (Oenița-Cosota) și a castrului roman de la Stolniceni, situat de o parte și de alta a drumului roman — condiție obligatorie în procesul urbanizării în feudalismul timpuriu — și în jurul său a gravitat viața social-economică a întregii zone.

Care au fost atunci condițiile excepționale ?

În primul rând bogăția resurselor naturale — sarea, lemnul și peștele — și condițiile foarte avantajoase de exploatare, făceau ca raportul dintre om și natură să aibă un caracter mai puțin antagonist.

În al doilea rând, posibilitățile de valorificare a excedentului realizat, atât în comerțul intern, cit și în cel extern. Fiind așezarea cu cel mai mare grad de concentrare demografică, Râmnicul se transformă treptat într-un sat-tîrg spre care se îndreptau toate produsele destinate schimbului. Aici, se întretaie și două drumuri principale de tranzit : drumul roman (sau al sării) și drumul subcarpatic, atât de sigur în perioada migrațiilor.

În al treilea rând, poziția geografică îl oferea condiții excepționale de apărare, asemănătoare unei cetăți naturale. Importanța strategică a așezării rămîne permanentă de-a lungul întregului ev mediu ; ipoteza emisă de Ion Donat, care raportează funcția militară la legătura indisolubilă existentă între poziția geografică și minăstirile care se vor ridica pe valea Oltului, avînd ca scop apărarea defileului bătrînului riu, ni se pare justă⁷.

Procesul de transformare a satului medieval în sat-tîrg, apoi în tîrg, și mai târziu în oraș, este un proces de durată, de aproape cîteva secole. Autorii Marelui dicționar geografic al României, referindu-se la perioada în care s-a format orașul, îl recunosc ca așezare urbană, în anii 1240—1250, iar la 1290 devine capitală a județului Vâlcea⁸. Căutînd originile orașului, Nicolae Iorga ajunge la concluzii eronate : cum că, „viața orășenească adevărată n-a existat niciodată în Oltenia”⁹, asemenea părților muntoase ale Țării Românești sau în Moldova, unde existau cetăți întemeiate de sași, de unguri, de nemți, polonezi sau armeni, mandatarii ai unui drept municipal organizat după normele jurisdicției feudale, în timp ce Râmnicul a împrumutat „felul de cîrmuire prin județ și pîrgari”.

Considerăm că sașii așezați la Râmnic (cea mai mare colonie din Oltenia și a două din Țara Românească, după cea din Cîmpulung) au sosit aici pentru că orașul era un centru bine organizat. Nu Râmnicul a împrumutat forma de cîrmuire, ci ea era specifică întregului spațiu românesc.

Hotarul orașului. Amintim că orașul a luat naștere prin procesul de concentrare și centralizare în jurul unui sat central — în cazul nostru Râmnicul — a satelor periferice din necesități economice, sociale și politice. Satul central situat pe platforma pe care dealul Capela o făcea spre

7. Ion Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, în : „Arhivele Olteniei (în continuare citat „A.O.”), an. XV (1936), nr. 86—88, p. 264.

8. *** , *Marele dicționar geografic al României*, București, vol. V. 1902, p. 243—246.

9. Nicolae Iorga, *Din trecutul Râmnicului Vâlcei*, în : „Naționalul Vâlcei”, (în continuare citat „N.V.”), an. IV (1936), nr. 103, p. 126.

Olt, cuprins între limitele ipotetice : Biserica domnească, cu hramul Buna Vestire, Bărația catolică și la nord Episcopia, alcătuit după canoanele topografice ale orașelor medievale românești, s-a dezvoltat de timpuriu ca principală piață de schimb cu exteriorul. Satul-tîrg era străbătut de la nord la sud, de drumul bătrîn, drum care lega Transilvania de Țara Românească și de aici mai departe cu lumea balcanică.

Ulița. Ulița a fost dintr-un început sat de moșneni, rămînînd astfel veacuri de-a rîndul chiar în condițiile afirmării Râmnicului. Procesul cristalizării relațiilor feudale se face în același timp cu ale întregii obști. La 8 ianuarie 1382, Mircea cel Bătrîn dăruiește Coziei proprietăți de o parte și de alta a apei Râmnicului, cu care ocazie dă „și Ulița la Râmnic pe Olt”¹⁰. Domnul a dăruit ctitoriei sale numai o parte din satul Ulița și anume țigănia (se știe că în evul mediu și mai apoi în timpurile moderne, vetrele de locuire ale țiganilor — locul unde își așezau sălașele — se aflau la marginea centrelor de sat românești). Rațiunea prin care s-a făcut această danie este legată de mărimea moșiei Hinăteștilor, „cu tot hotarul pînă la Troian și pînă la apa Râmnicului”, acești țigani reprezentînd forța de muncă atît de necesară și atît de scumpă. Documentele ulterioare confirmă ipoteza pe care o susținem ; hrisovul lui Radu Prasnaglava din 19 iunie 1421, prin care se întărește minăstirilor Cozia și Codmeana, toate daniile făcute de tatăl său (Mircea cel Bătrîn — n.b.o.), document pe care nu-l putem caracteriza nici incomplet, nici tendențios cum tinde să creadă Corneliu Tamaș¹¹. Satul „Ulița de la Râmnic” nu putea fi citat în această danie — printre celelalte sate — pentru că nu satul întreg a fost dăruit, ci o parte nelegată de relația dreptului feudal al proprietății obștii asupra pămîntului, știut fiind că la începutul feudalismului românesc țiganii erau proprietatea domniei. Dealtfel, documentul consemnează realitatea : „... și metohurile de la Râmnic (micile chinovii puse să administreze moșia — n.b.o.) și cu cinci mori și iarăși 45 de sălașe de țigani”, care nu sunt alții decît cei din Ulița.

Nici documentul din 25 iunie 1436 de la Alexandru Aldea nu poate aduce informații în plus ; acum țiganii minăstirii sunt cumulați — 300 de țigani reprezentînd aproximativ 50—60 sălașe — majoritatea fiind din Ulița¹². Hrisovul păstrat de la Basarab al II-lea și datat 9 ianuarie 1443, prin care sunt reîntărite daniile făcute Coziei sub domniile anterioare, ne aduce informația așteptată : „...și țiganii de la Ulița din Râmnic”¹³, pentru ca opt ani mai tîrziu și Vladislav al II-lea, să ne spună același lucru la 7 august (1451), „...și țiganii după Ulița de la Râmnic”¹⁴ etc.¹⁵.

10. *** , D.R.H., B. T.R., vol. I, p. 44.

11. Corneliu Tamaș, *Dreptul de proprietate al minăstirii Cozia asupra „Uliții din Râmnic”*, în : „Studii vâlcele”, 1971, Râmnicul Vâlcei, p. 14.

12. X.

13. *** , D.R.H., B. T.R., vol. I, p. 136—140.

14. *Ibidem*, p. 167—168.

15. *Ibidem*, p. 187—188.

16. Cf. următoarele dani : Basarab cel Bătrîn, 15 iulie 1475 (*Ibidem*, p. 247—250) ; Basarab cel Tânăr, 9 septembrie 1478 (*Ibidem*, p. 265—268) ; Mihnea Turcitul, 25 iulie 1580 (*** , *Documente privind istoria României*, B. T.R., (în continuare : D.I.R.), Veac XVII, vol. IV, p. 479—480 ; Mihai Viteazul, 5 iulie 1598 (*D.R.H.*, B. T.R., vol. XI, p. 411—412).

Nu avem informații documentare despre organizarea politico-administrativă a satului în perioada de relativă autonomie și în timpul procesului de integrare în Râmnic.

Găsim în schimb destui localnici având proprietăți mai mari sau mai mici, unii dintre ei deținând și demnități. Stoica mare paharnic — ridicat sau ajuns aici prin danii și zestre — avea împreună cu frații săi „veche și drepte ocine și dedină în Uliță”¹⁶, Petru postelnic și soția sa Dumitra, cărora Alexandru Mircea le întărește la 14 iunie 1571, „ca să le fie satul anume Ulița, care este lingă orașul Râmnicul, tot satul cu dînsul și cu minăstirea Arhanghelului și cu morile și cu tot hotarul pentru că acest sat a fost al jupanitei Dumitra, veche și dreaptă ocină și moștenire de la părintele ei jupan Stoica armaș și el agonisit încă în zilele răposatului Radu voievod cel Bun (Radu cel Mare — n.b.o.)”¹⁷, ocina citată de acest document se află în partea satului dinspre apus din dreptul dealului Arhanghelului. La 9 ianuarie 1576, același domnitor întărește Episcopiei ocina din Uliță a lui Stanciu lofogăt¹⁸, iar Gheorghe priboagul și fratele său Ioan lofogăt din Bujoreni cumpără ante 8 martie 1592, ocină în Uliță de la episcopul Mihail¹⁹.

Identificarea topografică a Uliței o datorăm lui Aurelian Sacerdoțeanu, care într-un studiu despre originile orașului, crede că Ulița bisericii sfințit Gheorghe de mai târziu se suprapune vechiului sat Uliță²⁰. La această afirmație aducem corectarea, că satul se întindea pe malul stîng al apei Râmnicului de o parte și de alta a „Drumului cel Mare”. Partea satului aflată la răsărit de acest drum va intra prin cumpărări și zestre în proprietatea Rudenilor în veacul al XVI-lea; documentele ulterioare ne vor arăta pe acești mari boieri ai Vâlciei, ca stăpîni ai acestei părți de sat în care vor ctitori prima fundație a „bisericii rudenești”.

Procesul de integrare a Uliței în Râmnic a fost de durată. El s-a realizat la început prin punți de legătură — ulițe intermediare — cum ar fi Ulița lui Oprea vistierul, aflată în „hotarul orășeanilor”²¹, la 30 octombrie 1517. La cumpăna veacurilor XVI și XVII, Ulița poate fi considerată ca parte a orașului, fiind intrată sub jurisdicția acestuia. Radu Șerban întărește la 24 aprilie 1609 lui Dumitru lofogăt și lui Ghin diacon din Uliță „ocina în satul Uliță”²², pentru ca la 22 mai 1616 „bătrînii orașului și județul cu 12 pîrgari” să dea carte popel Ghin (acum paroh la biserica Cuvioasa Paraschiva), „să se știe că au cumpărat de la Cărstian, Gheorghe, Calotă și Stanciul... ocină în Uliță”²³, cumpărare pe care o va întări și domnul țării, Alexandru Iliaș, la 30 octombrie 1616²⁴. Disputa dintre județ, care avea alături cei 12 pîrgari ai orașului și Pătru postelnic, cel că-

16. ***. D.I.R., B. T.R., veac. XVI, vol. II, p. 271, document din 13 octombrie 1545 prin care Radu Paisie întărește ocini la Copăcel, Bujoreni și în Uliță.

17. Idem, vol. VI, p. 29—30.

18. Idem, vol. IV, p. 213—214; la 8 ianuarie 1584 Petru Cercel întărește Episcopiei daniile Stanciului lofogăt (Idem, vol. V, p. 146—147).

19. Idem, vol. VI, p. 43.

20. Aurelian Sacerdoțeanu, *Originea și condițiile social-economice ale dezvoltării vechiului oraș Râmnicul Vâlcea*, în: „Buridava”, Studii și materiale, Muzeul județean Vâlcea, 1972, p. 41.

21. ***. D.R.H., B. T.R., vol. II, p. 315.

22. ***. D.I.R., B. T.R., veac. XVII, vol. I, p. 375—376.

23. Idem, vol. III, p. 241.

24. Ibidem, p. 46—47.

ruia Alexandru Mircea îi dăduse hrisov la 14 iunie 1571, este un proces firesc, cînd orașul își apără recenta proprietate împotriva încercărilor de sustragere de sub autoritatea sa : „ei au avut pîră înaintea domniei mele cu orășenii din Râmnic, cu sudețul și cu 12 pîrgari. Și așa au pîrit sudețul și 12 pîrgari că acest sat Ulița n-a fost de moștenire al lui jupan Pătru postelnic și al jupaniței lui Dumitra, ci a fost sat domnesc (mențione clară că a fost sat de moșneni — n.b.o.). Și au vrut sudețul și cei 12 pîrgari să facă satul Ulița orășeni, să-i alipească cu orășeni”²⁵. Judecînd hrisoavele Domnul ajunge la concluzia că „satul Ulița n-a fost ocină domnească și nici sat domnesc”, dînd astfel dreptate (din anumite interese !) boierului și dregătorului său.

Caracterul antagonist dintre oraș și marii proprietari feudali aflați în afara limitelor hotărîturii său, cunoaște o asemenea amploare, spre sfîrșitul veacului al XVI-lea, în condițiile în care procesul de integrare era aproape încheiat. Egumenul Coziei se plînge și el lui Mihai Viteazul că administrația Râmnicului încerca „să-i alipească cu orășenii... și... din cauza orășenilor care trag pe vecinii lor ca să dea bir la oraș împreună cu dinșii”²⁶, fapt pentru care la 5 iulie 1598, domnul dă hrisov în care hotărînicește proprietatea minăstirii „... de la moara de postav pe Ulița cu țigani pînă la Mișei și cu Licura toată”²⁷. Încercarea de a cuprinde în hotărul orașului a întregii vetre a satului Ulița eșuază. Administrația orașului nu renunță și este necesară intervenția domnului Gavrilă Movilă în favoarea minăstirii : „să se apere țiganii sfintei minăstiri..., ori meșteri în fier, ori rudari, orice meșteri... să nu albă treabă, ci cui vor lucra să le plătească cu bani”²⁸.

În veacul al XVII-lea, însă, satul Ulița ne apare ca integrat definitiv în habitatul orășenesc ; ne-o spune Matei Basarab care în hrisovul dat minăstirii la 11 august 1638, îi dăruiește „vinăriciul de la Ulița cea Mare de la Râmnic, vinărici pentru vinărici”²⁹. De aici încolo noua denumire rămîne *Ulița cea Mare*³⁰, chiar dacă mai avem documente care îi spun simplu Ulița.³¹ Numai țiganii vor rămîne în continuare în proprietatea minăstirii Cozia³².

Licura. Informațiile documentare despre Licura sunt puține, această situație îngreuiind reconstituirea topografică a hotarelor și a vetrei satului. La 16 septembrie 1440, Vlad Dracul întărește lui Dorotei ieromonah „ca să-i fie locul de minăstire numit Licura... i-a dat domnia mea să ridice minăstire în hotarul Râmnicului, la Licura, ca să fie în citoria domniei mele și cît va fi popa Dorotei viu, să fie cîrmuitor și egumen al aceluia loc, de nimeni neclintit”³³. Știm sigur însă, că n-a fost niciodată

25. *** , *D.I.R.*, B, T.R., veac. XVI, vol. VI, p. 29—30.

26. *** , *D.R.H.*, B, vol. XI, p. 411—412.

27. *Ibidem*, p. 590—581, Mihai Viteazul împrumută de la minăstirea Cozia 20 000 de aspri, pentru campania din Transilvania, doc. datat cea. 20 oct. 1599—1600.

28. Arh. Stat. Vilcea, *Condica m-rîi Cozia*, ms. 86, doc. 69.

29. *Ibidem*, doc. 9 : mai înainte Vlad Călugărul întărește Coziei „vinăriciul ce este domnesc”, (*D.R.H.*, B, I, p. 337—341, 17 aprilie 1488) ; Radu Paisie făcuse același lucru la 8 ianuarie 1539 (*D.I.R.*, B, XVI, II, p. 255—257).

30. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/12.

31. *Idem*, p. XLVI/7, 2 iunie 1676.

32. Arh. Stat. București, Cozia, p VII/2, 11 octombrie 1725.

33. *** , *D.R.H.*, B, vol. I, p. 157—159.

ridicată minăstire în acel loc. Peste aproape un veac și jumătate Mihnea Turcitul întărește la rându-i Coziei (15 iulie 1580), „ocina... pe vechiul hotar de la Vișai, pînă la via lui Oprea spătărelului, iar de aici peste tot, anume Licura toată”³⁴.

Dimensiunile topografice ale Licurei erau destul de modeste. Față de planimetria spațială a orașului, arăta ca o prelungire spre sud, dincolo de apa Râmnicului. La sfîrșitul veacului al XVI-lea, satul nu avea mai mult de 20—25 de case (gospodării) și un număr de 40—45 de proprietăți, multe dintre ele aparținînd megieșilor din oraș sau din Uliță. Cu ocazia hotărniciei moșiei Coziei pe care o face Mihai Viteazul la 5 iulie 1598, citează : „și cu toată Licura și cu tot hotarul”³⁵; dănia domnească necuprinzînd toate proprietățile Licurei, ci numai ocina domniei. Două decenii și jumătate mai tîrziu, popa Stanciu de la Ocna Mare lasă cu limbă de moarte o vie la Licura, pe care Radu Mihnea o întărește la 11 aprilie 1636³⁶.

Circulația proprietăților în limitele satului Licura se fac destul de lent. Stoian chiproviceanul, neguțător din Ocna Mare, cumpără o vie de la Stoian Cărpenișorul, pe care o vinde ante 17 februarie 1698 fratelui său Chera din Râmnic, iar urmașii Cherai — Jana și Toma — o vind minăstirii Cozia³⁷. Mecul logofăt din Ocnele Mari vinde egumenului Coziei via de la Licura „cu casa de acolo și cu pivniță și cu toată livezile și cu tot pometul, cît sunt împrejurul viei, precum am ținut și eu, cu taleri 85”³⁸. Între megieșii din Licura și minăstirea Cozia apar deseori conflicte ca cel din toamna lui 1733, cînd Ghenadie egumenul Coziei îl roagă pe episcop să dea o carte spre a-i potoli pe vecinii viei minăstirii, care îl supărau pentru ocina cumpărată de la Stan Cărpenișanu (același cu Stan Cărpenișoru de la 1698), „în hotarul Ocnei lîngă Hinătești”³⁹. Dimensiunile reduse ale satului la începutul evului mediu a făcut ca în scurt timp ocina să fie împărțită între satul Uliță și minăstirea Cozia. Pentru veacul de sfîrșit al feudalismului documentele ne păstrează mai mult toponimicul „dealul Licurei”⁴⁰.

Hinătești. Apare documentar la 20 mai 1388 odată cu Râmnicul, cu care ocazie ni se prezintă bine delimitat ca așezare rurală, avînd un hotar întins, de la Troian și pînă la apa Râmnicului. Cu aceeași ocazie se menționează o curte boierească a lui Tatul și o biserică aflată în limitele domeniului feudal. Argumentele oferite de acest document l-au determinat pe Aurelian Sacerdoteanu să creadă că Hinăteștii au aparținut unui mare feudal local, a cărui genealogie avea cel puțin două-trei generații și că odată cu dispariția acestuia fără moștenitori, a fost posibilă trecerea pro-

34. ***; D.J.R. B, veac. XVI, vol. IV, p. 479—480.

35. ***; D.R.H., B, vol. XI, p. 411—412.

36. Arh. Stat. București, Mss. 209, f. 78.

37. Idem, Cozia, p. IX/3; Mss. 215, f. 95—96.

38. Idem, *Condica m-rîi Govora*, mss. 234, f. 292—292 v; la 8 ianuarie 1702 Constantin Brâncoveanu întărește această vînzare (Arh. Stat. București, mss. 234, f. 293—294).

39. Arh. Stat. București, Cozia, p. XLVIII/41, 29 septembrie 1733.

40. Idem, *Condica Coziei*, mss. 215, f. 96—96 v; mss. 209, f. 85; Ștefania monahia de la Ocne dăruiește minăstirii trei răzoare de vie la 10 octombrie 1759, iar popa Preda din satul Chela vinde lui Pătru Neamțul două răzoare de vie cu 8 tl. (Idem, Mss. 215, f. 96 v-97).

prietății lui, cu aprobarea domniei, în domeniul minăstirii Cozia⁴¹. Curtea sa cu case, anexe, biserică și întregul sat, constituie structura tipică a domeniului feudal în această perioadă istorică. Credem că Hinăteștii au apărut ca sat nu prin colonizare în jurul domeniului feudal, ci el a existat ca așezare, fiind subordonat și cotopt de feudații din familia Tatul. Din punctul de vedere al condiției demografice, Hinăteștii intră în categoria satelor mici; numai așa ne putem explica pierderea atât de ușor a personalității juridice la începutul evului mediu. Dacă hrisovul dat de Mircea cel Bătrân la 20 mai 1388 citează în danie doar „curtea pe locul Hinăteștilor, pe care a dăruit-o Tatul bisericii”⁴², următoarele două hrisoave păstrate de la același domn ne prezintă altă situație: „și satul numit Hinăteștii cu tot hotarul pînă la Troian și pînă la apa Râmnicului”, 8 ianuarie 1392⁴³, iar documentul datat la începutul veacului XV „și pe Râmnic satul Hinătești”⁴⁴.

Între informația dată de primul hrisov și următoarele două, apar de la prima vedere cîteva nuanțări topografice:

- a) la 20 mai 1388, domnul nu a dăruit întreaga vatră a satului;
- b) și, din această cauză a fost necesară înscriserea într-un hrisov nou a limitelor daniilor făcute (probabil în fața unor nemulțumiri locale, din partea altor feudali sau a obștii);
- c) clarificată situația, în ultimul document, se citează satul, ne mai făcîndu-se hotărnicia moșiei dăruite.

Hrisoavele ulterioare date de Radu Prasnaglava⁴⁵, Dan al II-lea⁴⁶, Alexandru Aldea⁴⁷, Basarab al II-lea⁴⁸, Vladislav al II-lea⁴⁹, Basarab (cel Bătrân) Laiotă⁵⁰, Basarab cel Tânăr⁵¹, Vlad Călugăru⁵², Radu Paisie⁵³, întăresc minăstirii satul, fără a se hotărnicii moșia. În veacurile următoare, documentele vorbesc mai mult despre moșia Hinătești a minăstirii Cozia, decît despre vatra satului propriu zis. Moșnenii se mută în oraș păstrîndu-și proprietățile, iar țărani ai aserviți intră în proprietatea minăstirii Cozia.

Satele Troianu, Copăcelu și Stolniceni vor rămîne în afara orașului, păstrînd însă o permanentă legătură prin relațiile de schimb, stabilite încă de la începuturi între oraș și sat.

Structura orașului. Râmnicul — considera Nicolae Iorga — s-a dezvoltat dintr-un tîrg, dintr-o stradă⁵⁴. Afirmatia în parte este justă, pen-

41. Aurelian Sacerdoteanu, *op. cit.*, p. 40—41.

42. *** , *D.R.H.*, B, vol. I, p. 27.

43. *Ibidem*, p. 44.

44. *Ibidem*, p. 59.

45. *Ibidem*, p. 99, 1421 iunie 19.

46. *Ibidem*, p. 111, 1424 decembrie 12.

47. *Ibidem*, p. 139, 1436 iunie 25.

48. *Ibidem*, p. 167, 1443 ianuarie 9.

49. *Ibidem*, p. 188, 1451 august 7.

50. *Ibidem*, p. 249, 1475 iulie 15.

51. *Ibidem*, p. 267, 1478 septembrie 9.

52. *Ibidem*, p. 339, 1488 aprilie 17.

53. *** , *D.I.R.*, B, veac. XVI, vol. II, p. 256, 1539 ianuarie 8.

54. Nicolae Iorga, *Drumuri și orașe din România*, București, 1904, p. 27; același istoric furat uneori de stări exaltice, a emis și teze neconforme realității, în contradicție cu unele teze juste referitoare la aceeași problemă; în art. „Din trecutul Râmnicului Vâlci”, găsim formulată ideea că originile orașului sînt legate de o mă-

tru că orașul la începutul evului mediu avea ca ax central străvechiul drum roman. Procesul de aglomerare urbană, realizat prin creșterea numerică a populației, a creat condițiile intensificării fenomenului de urbanizare prin apariția unor străzi noi.

Inexistența unor curți nobiliare în limita orașului, nu a direcționat structura urbană, ea dezvoltându-se în spiritul unei planimetrii specifice, aparent libere, gravitând în jurul Uliței centrale, numită de documente *Ulița cea Mare*⁵⁵.

Platoul central al orașului — cea mai veche vatră în procesul de urbanizare — cuprinde un ipotetic triunghi format de bisericile Cuvioasa Paraschiva, Buna Vestire și Sfântul Dumitru, din care se vor dezvolta de-a lungul veacurilor străzi paralele cu ulița centrală. Dacă orașele occidentale — prin specificul lor militar — procesul de concentrare și centralizare s-a dezvoltat în limitele zidului de incintă, Râmnicul medieval integrează în habitatul citadin Ulița și Lăcra, într-un proces de durată. Așa se explică faptul că orașul se arăta călătorului străin venit dinspre Transilvania, nu ca o fortăreață, ci cu o așezare liniștită, larg aerisită.

Au existat însă și opinii care au văzut Râmnicul oraș fortificat, ca acela pe care au încercat s-o impună D. Bălașa și V. Bălănescu, privind „centura fortificată a orașului”⁵⁶. O cetate a Râmnicului din „bolovani de piatră și cărămidă, susținută în exterior de contraforti și turnuri de observație în colțuri” este creată de ficțiunea numiților cercetători după modelele existente în lumea occidentală. A accepta că „în cele patru părți, atit zidul de centură, cit și turnurile aveau crenele pentru apărare și observație” înseamnă a reconstitui din bolovani și cărămidă o istorie imaginară, incompatibilă cu însăși logica evoluției istorice (rezultată din citirea cinstită a izvoarelor). Zidul „fortificat” de sub terasa pieței centrale este rezultatul unor amenajări din epoca modernă în vederea sistematizării orașului⁵⁷.

Anton Maria del Chiaro, colaborator apropiat al lui Constantin Brâncoveanu, venit de nenumărate ori la Râmnic, scrie că Valahia este „țară deschisă, fără întăriri, fără cetăți și fără înconjur de ziduri”⁵⁸, (dacă Râmnicul ar fi fost altfel, nu l-ar fi văzut ?), iar la 14 septembrie 1716 St. Croix scriindu-i lui Steinville se plîngea de lipsa fortificațiilor, în-

năstire, aflată cîndva lîngă un beleșteu, acum secat. Prin mutarea la Râmnic a Episcopiei de Streblia „mînăstirea s-a umplut de o mai puternică viață, din care a răsărit un tirgusor” și „niciodată orașul n-a biruit însă ca însemnătate biserica” (fals ! — n.b.o.) (loc. cit.), p. 127.

55. Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului, p. XLVI/2.

56. D. Bălașa și V. Bălănescu, *Biserica Sf. Gheorghe din Râmnicul Vâlcea*, în „Mitropolia Olteniei” (în continuare citat „M.O.”), an. XXV (1973), nr. 5—6, p. 479.

57. Recentele demolări în centrul orașului (campania din toamna anului 1979 și din 1980, pentru reconstruirea noului centru), acolo unde a fost prima vatră în procesul de urbanizare, ne-au dovedit că în zadar vor fi căutate curțile domnești și cetatea feudală, ele nu pot fi găsite, pentru că n-au existat.

58. Anton Maria del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, edite S. Cristescu-Cristian, Iași, 1929, p. 6—7.

formându-l în același timp, că Râmnicul oferea cele mai bune condiții de fortificare datorită poziției sale geografice, cât și structurii urbane a așezării⁵⁹.

Argumentele oferite de St. Croix, în memoriul său, sunt dovezi de netăgăduit că orașul nu avusese nevoie până la acea dată de fortificații, datorită așezării sale într-o puternică cetate naturală.

Organizarea social-politică și administrativă. Dacă vechimea orașului nu mai poate fi contestată, revine cu insistență întrebarea : de când putem vorbi de o conducere proprie a Râmnicului ? Răspunsul logic ar fi : de la începuturi. Este greu de presupus că o comunitate umană poate să ființeze, fără o autoritate social-politică care să conducă și să administreze treburile cu caracter intern.

Orașele din Țara Românească au fost în timpul evului mediu subordonate din punct de vedere social-economic și politic autorității centrale, ele devenind mai târziu un element de echilibru în fața tendințelor de expansiune ale feudalilor și bisericii. În lumea occidentală procesul apariției relațiilor feudale s-a materializat de jos în sus, de la apariția surplusului incipient în sinul obștii, surplusul generator al întregii ierarhii social-politice vitioare. La români însă, sfera relațiilor feudale în timpul apariției autorității centrale era destul de limitată, instituția domniei devenind instrumentul generalizator al noilor relații în veacurile al XIII-lea și al XIV-lea. Datorită acestui fapt putem explica caracterul relațiilor dintre marii feudali și orașe ; în lipsa unor stări antagonice, administrațiile orășenești și-au desfășurat activitatea în relativă liniște, orașul manifestându-și autoconducerea fără imixțiuni exterioare în condițiile jurisdicției feudale românești (prin respectarea „dărilor țării” și a dărilor către domnie).

La Râmnic nu vom găsi niciodată în evul mediu mari boieri, deținători de întinse proprietăți, care să joace un rol preponderent în viața orașului.

Administrarea comunității orășenești revenea unui sfat ales (nu avem nici o informație că ar fi fost numit !) dintre cel mai destoinic și mai înstărit dintre localnici. Informații despre existența acestui sfat avem destul de târziu. La 13 iulie 1468, Radu cel Frumos împreună cu „judecătorii” de la Râmnic se adresează lui Ladislau Hőn, judele regal al Sibului, cu cererea să normalizeze conflictul dintre râmnicenii conduși de Jivan și negustorii sibieni⁶⁰. Pentru sfârșitul de veac avem un document care ne păstrează informația nominală a sfatului (compus din judecători sau pîrgari). Egumenul Iosif al minăstirii Govora cumpără de la Palco (un sas râmnicean) un loc în oras la 26 septembrie 1485, cînd apar ca martorii : „jupan Oancea, jupan Malciu, jupan Stefan, jupan Haclea, jupan Buda, jupan Prolea, jupan Lațco și Stepan, feciorul lui Nichifor, Gheorghe și Stoica feciorii lui Stepan”⁶¹. Zece ani mai târziu sfatul are următoarea componență : jupan Oprea spătar și Lațco, Oancea

59. Constantin Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austriaci*, București, 1913, p. 36—37.

60. Arh. Stat. Sibiu, *Documente medievale*, U III/82.

61. ***; *D.R.H.*, B, vol. I, p. 316.

al lui Ștef, Buda, Voico, Ivan fratele lui Hacico, Stoica al lui Gașian, Oprea fiul lui Gheorghe, Stoica fiul lui Ștefan, ca martori în dania ieromonahului Macarie făcută Coziei, la 24 martie 1495⁶².

Analizând componența celor două sfaturi, date la un interval de un deceniu, ajungem la următoarele concluzii :

1) patru dintre membrii sfatului (Oncea, Buda, Lațco și unul dintre fii lui Ștefan) îi găsim cu aceiași demnitate în întregul interval de timp analizat ;

2) demnitatea de membru al sfatului se putea păstra în cadrul aceleiași familii ; la 24 martie 1495 apar fratele lui Hacico, fiul lui Gheorghe și fiul lui Ștefan, ceace ne determină să credem, că deținerea acestor funcții era condiționată de un anumit nivel de proprietate ;

3) în fruntea sfatului apare cel mai în vîrstă dintre oamenii săi (în cazul nostru Oancea) sau deținătorul celei mai importante dregătorii în ierarhia statului (jupan Oprea spătar).

În dania pe care Barbu Craiovescu o face minăstirii Bistrița la 16 august 1506, apar ca martori și pîrgarii de la Râmnic : Bănilă, Ștefina, Toroc, Sarchiz Carabet, Stoica al lui Ștefona, Stoica al lui Gașian, Oprea al lui Gheorghe, Tatul al lui Ianul, Buda*, Radu al lui Ivanco⁶³.

Sfatul jurătorilor — pîrgarii — se compunea din 12 bărbați, care alegeau județul (numit și „sudeț“), autoritatea moral-politică care exercita activitatea de punere în practică a hotărîrilor luate. Județul certifica cu persoana și pecetea sa justetea unor judecăți și reprezenta orașul în relațiile cu vecinii.

Județul și cei 12 pîrgari erau ajutați în activitatea de conducere a obștii și de „sfatul bătrînilor“, instituție cu caracter neoficial, compus dintre bărbații cei mai în vîrstă din colectivitate. El era convocat în condiții excepționale, cînd județul și sfatul pîrgarilor nu puteau rezolva disputele dintre localnici privind hotărnicile. Autoritatea lor se manifesta, fie colectiv, fie individual. La 5 decembrie 1623 „... noi bătrîinii orașului, județul Gheorghe și cei 12 pîrgari“ adevăresc răscumpărarea din ruminie a lui Bolovan din Titești⁶⁴, iar Stanciu Curea Armășelul — om în vîrstă de o sută de ani — hotărniceste locul Coziei de la Erbășie⁶⁵.

Autoritățile locale erau răspunzătoare din viața orașenilor atît în cadrul habitatului citadin, cît și în afara lui, pentru cei plecați cu treburi de negoț și care rămîneau sub jurisdicția autorității râmnicene. Un document datat cu aproximație ante 1500 (cca 1480—1500), ne spune că „județul și... cei 12 pîrgari din orașul Râmnicului“ scriu județului regal al Sibiului și sfatului acestui oraș (cu care se considerau egali — n.b.o.) pentru un râmnician Bogdan Hancov și disputa sa cu un Benedic din Sibiu, pentru niște datorii⁶⁶. În cazul în care nu vor răspunde apelurilor râmnicene, județul și cei 12 pîrgari îi amenințau că îi vor „pîrî la

62. *Ibidem*, p. 411—412.

63. *Ibidem*, vol. II, p. 102—103.

* Remarcăm prezența în sfat a lui jupan Buda, peste două decenii.

64. ***, *D.I.R.*, B, vol. IV, veac. XVII, p. 352—353.

65. *Arh. Stat. București, Cozia*, p. VII/1.

66. S. Dragomir, *Documente nouă privind relațiile Țării Românești cu Sibiul în secolii XV și XVI*, în: „Anuarul Institutului de istorie națională“, Cluj, an. IV (1926—1927), p. 76—77.

Voievodul. Iar pe omul nostru nu-l vom lăsa de pagubă". Condamnarea negustorilor rămnicești pentru încălcarea legilor „săsești” și nerespectarea apelului județului și celor 12 pîrgari, îi determina pe ultimii să se adreseze domniei Țării Românești. În numele divanului un înalt dregător chema la clemență autoritățile sibiene. În 1514—1515, Oprea vistierul (fost membru al sfatului pîrgarilor din Râmnic, cînd avea demnitatea de spătar) scrie lui Iacobus Mydwescher „pentru acest sărac din orașul Râmnicului, care zace în temnița din Cetatea Sibiului”⁶⁷.

În ultimă instanță, Mircea Ciobanul scrie burghermeșterului Sibiului, (14 iunie 1543-1552), pentru acești ai noștri Oprea și Sarchiz — erau locuitori ai Râmnicului — „căci au oarecare pagubă acolo”. În numele prieteniei dintre el și sibiieni, cere „să li se plătească această pagubă”. În caz contrar „domnia mea voi lua de la oamenii voștri și vă închid drumul” (sic! — drastică prietenie)⁶⁸.

Județului și sfatului pîrgarilor le revenea sarcina strîngerii la timp și de la toți membrii obștii a „dării țării”; în cazul existenței răi platnicilor dreptul feudal acorda autorităților impunerea unor măsuri de constrîngere economică⁶⁹.

Singurul document în care ni se nominalizează un orășean cu titlul de pîrgar este cel din 2 martie 1736, cînd Vasile pîrgarul vinde lui Simion egumenul bărăției franciscane cinci răzoare de vie cu 60 de zloti⁷⁰.

Purtător al pecetei orașului, județul era singurul în drept să valideze un document (pe care era pusă și pecetea) semnînd alături de pîrgari, bătrîni sau orășeni („Cu aceasta am întărit cu iscăliturile noastre și cu pecetea orașului”)⁷¹.

Primul județ al orașului identificat cu certitudine este Stefin, a cărui pecete se află în fondurile Arhivelor Statului Brașov, pe un document din 1506⁷². Pecetea tălmăcită de Aurelian Sacerdoțeanu are următoarea formulă: „+sliu pecia(tnik) Stefina sudeț (ot var)oš (Râmnic)u“; sigiliul este în parte distrus, autorul văzînd în cîmpul său un scut⁷³. Stefin este o prezență activă în viața social-politică a orașului, încă înaintea

67. *Ibidem*, p. 67—68.

68. *Ibidem*, p. 58—59.

69. „Noi orosenii ot Râmnic dinpreună cu tot orașul... cum să se știe că i-am vindut dumnealui toată gospodăria pentru că aceasta n-au șezut ea să-și tragă toate dădiile și nevoile dinpreună cu noi, ei au fugit” și hotărîsc să-i vindă ocina lui Tânăsie Păușescu postelnicul (Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/12); la 6 iulie 1687, mai mulți orășeni vînd episcopului Ștefan locurile lui Vișan din Cîmpul de Jos, pentru neplata haraciului (Idem, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/60); ocina lui Voichiță sin Plepcea este vindută de orășeni pentru că „fugînd ne-au apucat pre noi ca să plătim și partea lui de bani de haraci” (Idem, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/72).

70. Nicolae Iorga, *Acte din arhiva mîndăstirii catolice din Râmnic*, în: „Studii și documente cu privire la istoria românilor”, vol. II, București, 1901, p. 450; același îl consideră din rîndul catolicilor chiproviceni (cf. *Din trecutul Râmnicului Vâlcei*, p. 128).

71. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/2, 22 octombrie 1736.

72. Ioan Bogdan, *Documente și regește privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolul XV—XVI*, București, 1902, p. 308; Idem, ediție 1905, 1905, p. 305; Arh. Stat. Brașov, *Documente medievale*, nr. 488; (apud, Aurelian Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 42, nota 22).

73. Aurelian Sacerdoțeanu, *loc. cit.*

de a fi ales în funcția de județ⁷⁴. În întreg veacul al XVI-lea, găsim consemnată funcția de județ, fără a fi numiți deținătorii ei⁷⁵.

La 18 noiembrie 1613, apar ca martori în hrisovul pe care Radu Miheană îl dă lui Stanciu fiul lui Sarchiz din Bujoreni pentru ocină la Iaroszlăvești, Gheorghe județul și Stan județul⁷⁶. Peste zece ani, la 5 decembrie 1623, demnitatea de județ este deținută de Gheorghe județul⁷⁷. În spiritul primului document nu avem de-a face cu doi județi ai orașului în același timp, ci unul în funcție — Gheorghe —, iar Stan a deținut această demnitate mai înainte, păstrându-și doar titlul demnității; ulterior decedând nu-l mai găsim documentar.

Deținerea acestei demnități asigura o situație privilegiată din punct de vedere economic; astfel, la 17 octombrie 1638, Tudor județul avea mai multe case în oraș⁷⁸.

În primăvara lui 1641, 21 martie, cu ocazia hotărâniciei unei vii la Trolan, apar ca matori: Oprea județul, Daniil județul și Ghin județul⁷⁹ iar în anii următori îi găsim doar pe Daniil și pe Ghin județul⁸⁰. În acest caz se repetă situația anterioară, când cei care au deținut funcția își mențin titlul demnității. Între ei, la 1 august 1652, un Proca județ apare ca martor⁸¹.

Deținerea demnității odată nu excludea posibilitatea realegerii în aceeași funcție; la 14 ianuarie 1661, Daniil biv județ (la această dată în funcție era Ioan — n.b.o.) împreună cu 12 pîrgari întăresc o carte de cumpărătură lui Radu spătar, ca peste patru ani, la 5 februarie 1664, să-l regăsim în funcția de județ⁸², iar câteva luni mai târziu, 3 iulie 1665, apare ca martor, fără să i se specifice titlul demnității⁸³.

La începutul veacului al XVIII-lea, găsim ca județi pe Dobromir și Dima, martori într-un zapis pe care doi rămnicieni, Oprea și Simion, îl dau minăstirii Hurezi⁸⁴.

Prima jumătate a veacului ne oferă și surpriza deținerii funcției timp de aproape 15 ani de către Bratul județ, cel despre care s-a spus că a cumpărat funcția de la austriaci — stăpîni de atunci ai Olteniei — cu banii rămași la moartea unchiului său, episcopul Damaschin Voinescu⁸⁵.

74. Îl găsim ca pîrgar la 1485, 1495 și 1506, cf. A. Sacerdoteanu, loc. cit.

75. Județul și cei 12 pîrgari ai orașului dau carte lui jupan Stanciu logofăt pentru mai multe cumpărături la Titireci, 14 iulie 1517 (***, D.R.H., B, vol. II, p. 302); la 8 martie 1585 „sudețul și cei 12 pîrgari” certifică cumpărăturile lui Sarchiz din Bujoreni de la Pribil, „ocini și vinăriciuri” (***, D.I.R., B, veac. XVI, vol. V, p. 181—182); Sudețul și cei 12 pîrgari dau carte la 5 septembrie 1600, lui Ghinea din Rânnic pentru ocina la Bujoreni (***, D.R.H., B, vol. XI, p. 566—567).

76. ***, D.I.R., B, veac. XVII, vol. II, p. 224—225.

77. Idem, vol. IV, p. 352—353.

78. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLIII/1.

79. Idem, *Minăstirea Dintr-un Lemn*, p. XXIX/16.

80. Teodor Bălăse, *Hrisoave domnești*, în: „Arhivele Olteniei” (în continuare „A.O.”), an. XIX (1940), p. 107—112.

81. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLII/1.

82. Idem, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/9; Aurelian Sacerdoteanu, *Moara din Rânnic a minăstirii Govora*, în: „M.O.”, an. XV (1963), nr. 5—6, p. 383.

83. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/10.

84. Idem, *Minăstirea Bistrița*, p. XXXII/8.

85. Idem, *Minăstirea Hurezi*, p. XXXV/11.

86. (1718—1739) mai mulți orașeni din Rânnic fac mărturie asupra moșiei Bratului județ cumpărată de la Simion feciorul popei Marin (Arh. Stat. București,

Ultimul județ păstrat de memoria documentelor este Ioan județul, care cumpără, la 1 ianuarie 1758, casa lui Stoica al Caplei din Mahalaua Afumașilor, vîndută de orașeni pentru neplata dajdiilor⁸⁷.

Din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea importanța funcției de județ scade, domnia intervenind tot mai des cu dregători domnești, ispravnici, în vederea unei mai bune administrări a orașului.

Administrația locală apăra interesele orașului în fața tendințelor unor mari proprietari feudali de imixtiune în averea obștii sau de a frîna dezvoltarea sa social-economică. La 14 iunie 1451, „orașenii din Râmnic cu sudețul și 12 pîrgari” se judecă în fața domnului Alexandru Mircea cu Pătru postelnic și soția sa Dumitra pentru „satul Ulita”, dispută legată de procesul de integrare în oraș a satului limitrof⁸⁸. Procesul de centralizare a vieții social-economice și politice a orașului intră în conflict și cu un alt mare proprietar feudal, biserica. Egumenul Onofrei al minăstirii Cozia se plînge lui Mihai Viteazul, „că trag orașenii pe vecini lui la oraș să dea bir cu ei”, domnul dă dreptate minăstirii⁸⁹.

În condițiile în care administrația locală nu putea rezolva litigiile dintre localnici, domnul alegea un ispravnic de judecată, care chema părțile să aducă cîte 12 boieri și să jure; ce-i care nu puteau să-i aducă „rămîneau de lege”⁹⁰. De cele mai multe ori ispravnic de judecată era numit episcopul, așa cum o face și Șerban Cantacuzino la 28 iulie 1681, cînd îi cere episcopului Ștefan să caute „preoți și oameni bătrîni” pentru a rezolva disputa dintre Vlad Vișinescu și mitropolitul Teodosie pentru un vad de moară al schitului Cetățuia⁹¹.

În timpul aceluiași domn, „procesul” dintre Dilcu Rudeanu logofăt și Vlad Vișinescu pentru cotropirea unui „loc rudenesco”, este judecat de Constantin Brâncoveanu, pe atunci mare spătar, împreună cu 12 localnici⁹².

Episcopia Râmnic, p. XXXIX/83); 30 iulie 1728, Bratul Județ se împacă cu Radu Olănescu căpitanul cu care s-a învrăjbit fără motiv (Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1903, vol. V, p. 148); 22 octombrie 1736, orașenii dau carte lui Bratul Județ pentru un vad de moară, cumpărat de la Simion, disputat de minăstirea Govora (Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/21); 15 octombrie 1740, Dumitra văduva Bratului Județ zălogeste o vie a lui Goran Radu căpitanul (Arh. Stat. București, *Minăstirea Govora*, p. XXII/2).

87. Arh. Stat. București, *Mss.* 234, f. 318 v-319.

88. ***, *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. IV, p. 29-30.

89. ***, *D.R.H.*, B, vol. XI, p. 411-412.

90. ***, *D.I.R.*, B, veac. XVI, vol. II, p. 182-183.

91. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. XLVI/10; Episcopul îi comunică domnului că în urma unei judecăți dreptatea s-a aflat de partea mitropolitului și că la judecată a participat și al doilea portar Dumitru (Arh. Stat. București, *Mitropolia Țării Românești*, p. CLXVI/30); la 8 octombrie 1681, frații Vișinescu, vînd mitropolitului un loc cu 11 taleri (Arh. Stat. București, *fond ciut.*, p. CLXVI/31).

92. Arh. Stat. București, *Mitropolia Țării Românești*, p. CLXVI/51; *Idem*, *mss.* 138, f. 19 v-20.

Numărul impresionant de zăpise și hotărâncii păstrate, ne arată că domnia a intervenit rareori, ceace ne dovedește capacitatea administrativ-organizatorică a comunității orășenești rămnice.

Structura demografică. Procesul de urbanizare care are la bază fenomenul de aglomerare umană într-un spațiu relativ restrâns a avut un caracter permanent. Creșterea populației de la cei 4—500 locuitori, ciți credem că avea Râmnicul, Ulița, Licura și Hinăteștii — la un loc! — la 6 000 în 1800⁹³, ne permite să tragem concluzia că rata de dezvoltare pentru această perioadă este destul de ridicată, comparativ cu alte orașe ale Țării Românești.

Doi călători străini care au trecut prin oraș în prima jumătate a veacului al XVII-lea, au rămas impresionați de mărimea așezării; negustorul italian Bartolomeo Locadello spune că Râmnicul este printre cele mai mari orașe ale țării⁹⁴, în timp ce Paul de Alep îl numește Râmnicul Mare⁹⁵.

Celele rus Alexandru Langeron scrie în 1791, că ordinea orașelor Țării Românești după mărime, este București, Târgoviște, Craiova, punând în poziția a patra Râmnicul⁹⁶.

Propunem câteva considerații asupra căilor prin care s-a realizat sporul demografic al localității în perioada evului mediu :

a) structurile social-politice și economice specifice feudalismului nu permiteau „mutații” de populații din afară spre oraș și datorită acestui fapt sensul principal al dezvoltării a fost „prin ei însuși”;

b) prin zestre și cumpărări în hotarul orașului a unor proprietăți, de către unii boieri din împrejurimi sau negustori veniți de peste munți: familiile Rudeanu, Olănescu, Păușescu, urmașii lui Sarchiz din Bujoreni, Bujoreanu, negustorii brașoveni amintiți de pomelnicul schitului Cetățuia;

c) colonizări de sași transilvăneni și catolici sud-dunăreni, cu aprobarea domniei⁹⁷;

93. Pompei Samaritan, *O veche monografie sanitară a Munteniei*, „Topografia Țării Românești” de dr. Constantin Caracș, București, 1937, p. 210.

94. ***., *Călători străini despre țările române*, vol. V, București, 1973, p. 34.

95. *Idem*, vol. VI, București, 1976, p. 113.

96. G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1944, p. 119.

97. La începuturi masiva colonizare săsească din secolele XIII—XIV și apoi colonizarea catolicilor din Chiprovăț, spre sfârșitul veacului al XVII-lea (a se vedea paragraful următor, despre catolici — n.b.o.).

Colonizări izolate :

— armeni : (1615) septembrie 24, Conda armeanul apare ca martor în hrisovul pe care Radu Mihnea îl dă lui Oprea din Râmnic, pentru satul Lazu (***., *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. II, p. 434—435); Luca Ogaz armeanul se ocupă cu negoțul în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, având în Uliță o băcănie (***., *Acte judiciare din Țara Românească, 1775—1781*, București, 1973, p. 861—862, 13 martie 1780; *Arh. Stat. București*, Mss. 215, f. 96 v-98, 20 martie 1783);

— greci : (1605—1607), Chera Grecul face mai multe danii Episcopiei (***., *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. I, p. 204); 14 septembrie 1609, Mera Grecul apare ca martor (***., *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. II, p. 411—412); f.a., Andrei Grecul se căsătorește cu nepoata lui Tânasie Sibisteanul (*Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/47); Stroe feciorul lui Andrei Grecul vinde schitului Cetățuia un loc pe Pucioasa, 8 iulie 1603, (*Bibl. Acad. R.S.R.*, Mss. 610, f. 69 v); Anania Grecul dăruiește ante 13 februarie 1706 o vie Episcopiei (*Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului*, p. XLIV/4).

d) prin eliberări de ruminie și așezarea în oraș a unor locuitori proveniți din afara lui ;

e) prin cumpărări și danii de țigani și robi ; țiganii Coziei se aflau în Ulița de pe apa Râmnicului, iar cei ai Episcopiei în Țigania aflată în Cîmpul de sus al orașului, spre Cetățuie⁹⁸.

Locuitorii români erau de origine ortodoxă și asemenea lor armenii și grecii. Catolici erau sașii transilvăneni și bulgarii sud-dunăreni stabiliți în oraș.

Procesul de omogenizare a societății s-a făcut fără opreliști, măturie în acest sens stînd căsătoriile dintre localnici și noii veniți. Dumitrana Olănescu — descendentă din una dintre cele mai vechi familii vâlcene — se căsătorește cu Matei Chirpovațul⁹⁹, iar medicul sibian Adam Ulrich, stabilit la Râmnic, se căsătorește cu o localnică¹⁰⁰.

Comunitatea catolică. Referitor la originea catolicilor din Râmnic, Pavel Chihaia îi vede colonizați în urma celor din Câmpulung și a celor de la Argeș, contemporani cu cei din Tirgoviște, adică la începutul veacului al XV-lea, în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn¹⁰¹.

Faptul că sașii râmniceni apar atestați documentar la sfîrșitul veacului al XIV-lea, prin Bars (Bartolomeus) și Mădrăcica (maghiarul madder = pasăre), consemnați în hrisovul cu privilegii pe care același domn îl dă minăstirii la 4 septembrie 1389¹⁰² ne determină să credem că procesul de colonizare al sașilor începe cu mult înaintea domniei acestui voievod. În 1780, catolicul Bonaventura Andreiani din Câmpulung socotește sașii râmniceni ca aduși de soția Margareta a legendarului Negru Vodă¹⁰³. În realitate procesul cunoaște mai multe etape, începînd din a doua jumătate a veacului al XIII-lea și încheindu-se la mijlocul celui de al XIV-lea.

Colonizați la Râmnic, sașii nu au beneficiat de privilegii speciale din partea domniei, ci li s-a recunoscut statutul de cetățeni egali cu localnicii. Ei au fost de la început considerați „în rîndul oamenilor țării”, plătînd dăjdi și avînd aceleași drepturi economice și politice.

Sașii râmniceni s-au ocupat cu practicarea meșteșugurilor și negoțului. Nu au neglijat nici activitățile de practică agricolă. La 16 septembrie 1440, cînd Vlad Dracul întărește lui Doroteiu ieromonah un loc la Licura și șase vii, se amintește că una dintre vii a fost cumpărată de la

98. Țigania minăstirii Cozia avea la 1774, 50 de sălașe (cu un total de 141 de membri) dintre care 8 meșteșugari (4 potcovari, 1 cismar, 1 sebar, 1 croitor și 1 lăutar), restul ocupîndu-se cu activități pastoral-agricole (Arh. Stat. București, Mss. 209, f. 431 v-432 v : 10 decembrie 1783, se menționează că țigania dinspre Cetățuie se afla pe proprietatea Episcopiei (Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului, p. XLIV/7).

99. Arh. Stat. București, Mss. 234, f. 319 v.

100. V. A. Urechia, *Istoria Românilor, 1774—1800*, București, vol. V, p. 80—81.

101. Pavel Chihaia, *Un vechi monument de arhitectură din Rm. Vâlcea. Biserica Sf. Dumitru*, în : „Studii și cercetări de istoria artei”, Seria artă plastică, tom. 14 (1967), nr. 2, p. 186.

102. *** , *D.R.H.*, vol. I, p. 28—30 ; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 21 și 443.

103. J. Fr. Sulzer, *Geschichte des transalpinischer Daciens was ist der Walachen Moldau und Bessarabiens im Zusammenhange mit der Geschichte des Ubringen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen*, Viena, vol. III, 1783, p. 636.

„Laslau (Laszo! — n.b.o.) prin meșter“¹⁰⁴. Radu cel frumos și sfatul pîrgarilor de la Râmnic scriu la 13 iulie 1468, sibienilor, recomandîndu-l acestora pe sasul Benedict¹⁰⁵.

Alături de negustorii locali, sașii se aflau în comerț cu negustorii din orașele Transilvaniei, asemenea lui Bogdan Huncov, pe care îl găsim atestat documentar¹⁰⁶. Alți negustori — Andreas, Iacob, Demeter, Istvan, s.a. — importau de la Sibiu și Brașov, cuțite, funii, coase, șei, pălării, piele, etc.¹⁰⁷. Este perioada în care Radu cel Mare se plînge că sibienii nu și-au plătit datoriile față de râmniceni¹⁰⁸. În documentele interne sașii sunt citați sporadic: Gheorghe și Paul Sasul (doi frați) la 26 decembrie 1611¹⁰⁹, ca trei ani mai târziu, la 13 noiembrie 1613, Gheorghe să apară și sub numele de Gheorghe Ungurul (cel venit de dincolo de munți — n.b.o.)¹¹⁰.

Timpu îndelungat de conviețuire a făcut ca între comunitatea locuitoare a orașului și grupul săsesc să nu existe animozități, sașii integrîndu-se treptat, singura deosebire rămînînd cea de ordin religios. Procesul de omogenizare s-a realizat prin trecerea la ortodoxism a sașilor și prin căsătorii. În 1840, episcopul catolic al Sofiei, Petrus Deodatus Bakšić scrie că pe vremuri catolicii râmniceni erau mulți și aveau și biserică, dar pe vremea episcopului de Valahia, Andrea Bogoslavich, mulți au trecut la ortodoxism, sub motivul că acest episcop îi impusese la o contribuție¹¹¹.

Franciscanul Lațco se căsătorește cu râmnicencea Stanca, care la 1664 vinde arhimandritului Vasile o ogradă sub cetate, cumpărată de la Stanicu Sarchiz din Bujoreni¹¹². Douăzeci de ani mai târziu, „jupan Lațco den Râmnic“ donează locul amintit schitului de la Cetățuia¹¹³. După un veac, Antonie Nicolantîn, chiprovician românizat, își căsătorește fiica Stăncuța — dîndu-i o frumoasă avere — cu Ștefan Papistașu¹¹⁴.

Beneficiari ai unor danii domnești și mai apoi prin cumpărări de săliști, vetre de case, case, vii și pomet, franciscanii râmniceni ajung de-a lungul timpurilor stăpîni ai unor întinse averi în vatra orașului și în împrejurimi¹¹⁵.

104. ***; *D.R.H.*, B, vol. I, p. 157—159.

105. *Arh. Stat. Sibiu, Documente medievale*, U III/182.

106. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 76—77.

107. ***; *Quellen zur Geschichte Siebenbürgens aus sächsischen Archiven* aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt, Sibiu, p. 272, 274, 283, 290, 291, 301 și 309.

108. P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu (1470—1653)*, București, 1958, p. 15.

109. ***; *D.I.R.*, B, veac. XVII, vol. II, p. 37—38.

110. *Ibidem*, p. 224—225.

111. ***; *Acta Bulgariae Ecclesiastica ab a 1565 usque ab a 1799...* Zagrebiae, 1887. (Monumenta Spectantia Historia Slavorum Meridionalium, vol. XVII), nr. LV, p. 101: „...Râmnicul odinioară oraș catolic, apoi a ajuns schismatic din vina unui episcop care punea pe credincioși să plătească dare... Râmnic în care au fost mulți din acest neam (catolici — n.b.o.) și biserica se mai păstrează încă“ spune că au și preot (cf. ***; *Călători străini despre țările române*, vol. VI, București, 1976, p. 212).

112. *Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului*, p. XXXIX/38.

113. *Idem, Mitropolia Țării Românești*, p. CLXVI/38.

114. Toma G. Bulat, *Două foi de zestre și o diață*, în: „A.O.“, an. V (1926), nr. 28, p. 421—422.

115. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I, p. 257—258.

Numărul familiilor de catolici la Râmnic a fost în jur de 20—25: atît Giovanni Botero (1540—1617)¹¹⁶, cît și Jeronim Arseno (1610)¹¹⁷, spun că orașul avea 20 de case de catolici cu 180 de suflete (!). Ei declară că aceștia duceau lipsă de preot catolic, servindu-se de unul luteran. În prima jumătate a veacului al XVII-lea, catolicii aveau preot, ne-o spun două documente, unul din 15 mai 1632, cînd egumenul Coziei Dionisie și cîțiva localnici, hotărînesc proprietățile minăstirii în oraș aflate alături cu „popa sășescul”¹¹⁸, locuri cu care același preot era vecin și la 10 decembrie 1657¹¹⁹.

Cu aprobarea domniei, sașii râmniceni și-au construit o clădire pentru întîlnire și un oratoriu, cu funcție de capelă pentru oficierea slujbelor¹²⁰. Cu timpul această capelă a început să se deterioreze, pentru că la 1652 franciscanul Maria Speara de Narni vede biserica ruinată și săracă¹²¹, iar mai tîrziu Gabrielis Mančic (Thomassy) vede numai zidurile și se plînge de lipsa preotului¹²². La 1673, capela se afla într-un grad înaintat de distrugere¹²³.

Cucerirea Belgradului la 1688 de către generalul austriac Ludovic von Baden și sub aștarea iscoadelor imperiale în colonia catolică de la Chi-provaț izbucni răscoala condusă de George Peiacovici. Vizirul Küprili Mustafa Pașa înăbuși răscoala în sînge, dărîmă orașul, iar pe catolici îi alungă¹²⁴. Răsculații trec Dunărea în Țara Românească, unde Constantin Brâncoveanu îi colonizează în Oltenia și le acordă privilegiile¹²⁵. Noii veniți nu au influențat cu nimic organizarea vieții urbane a orașului. Beneficiarii ai privilegiilor acordate de domnie, ei au investit banii în activitatea comercială, întrucît sfera agricol-mesteșugărească era deținută în totalitate de localnici, iar prețul pămîntului era destul de ridicat. La început localnicii i-au primit cu ostilitate, pentru că la 11 iunie 1698, călugării observanți din orașele Olteniei — în care au fost colonizați chiproviceni — se plîng că nu pot trăi de pe urma credincioșilor ortodocși¹²⁶.

La începutul veacului al XVIII-lea, colonia catolică de la Râmnic devine o reprezentanță a politicii austriace de înaintare la sud de Carpați¹²⁷. În timpul stăpînirii habsburgilor asupra Olteniei, catolicii se bucurau de același regim ca și negustorii companiști din Transilvania. La 1719, se aflau la Râmnic 46 de familii de catolici chiproviceni (la care se adăugau sașii

116. Giovanni Botero, *Delle relationi universali*, Venezia, MDXCVII, p. 59.

117. ***, *Călători străini despre Țările române*, București, vol. II, 1970.

118. ***, *D.R.H.*, B, vol. XXIII/p. 567—568.

119. Arh. Stat. București, Mss. 209, f. 81—81 v.

120. Apud, Pavel Chihala, *op. cit.*, p. 182, „Coventibus itaque pluribus Bulgaris, etiam patres nostri stabile hic habitationem fecerunt et aedificatio interim oratoria ac modico habitaculo...”, nota 21.

121. G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni*, în: „Diplomatarium Italicum”, Roma, vol. II, p. 1930, p. 305—306.

122. ***, *Acta Bulgariae Ecclesiastica*, vol. XVIII, p. 268 și 360.

123. G. Călinescu, *op. cit.*, vol. I, Roma, 1925, p. 104.

124. M. Romanescu, *Argintăria la bănățeni și românii balcanici în veacurile XVI—XVIII*, București, 1943, p. 120.

125. T. Andreescu, *Chiproviceni din Muntenia în secolul al XVII-lea*, în: „A.O.”, an. XV (1936), nr. 86—88, p. 396—397.

126. ***, *Acta Bulgariae Ecclesiastica*, vol. XVIII, p. 320.

127. Nicolae Iorga, *Negoful și meșteșugurile în trecutul românesc*, București, 1906, p. 144—145.

din oraș), iar la Brădiceni — Gorj un număr de 36 de familii¹²⁸. Ei beneficiau de toate drepturile jurisdicției feudale : aveau proprietăți mobiliare și imobiliare (case, grădini, vii, livezi, ogoare, prăvălii, etc.), dreptul de a construi minăstiri, școli, de a ține târg săptămânal (marți) și unul anual de cinci zile Sfântă Maria¹²⁹. La începuturi au avut conducere proprie, în frunte cu un căpitan, ajutat de jude, jurați și paroh. Actele companiei erau întărite cu pecetea comunității, reprezentată printr-o cruce¹³⁰. După reintregirea Olteniei cu Țara Românească, caracterul strict organizatoric se atenuază, cuprinzându-i treptat — din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și pe ceilalți negustori locali¹³¹.

În ultimul deceniu al secolului al XVII-lea și în primul al celui următor, catolicii au făcut repetate încercări pentru zidirea unei biserici — s-au rezidirea celei vechi — și recunoașterea statutului juridic al acesteia. Episcopul Ilarion al Râmnicului Nou Severin (1693 iunie 30—16 martie 1705) consimte ca aceștia să-și construiască o capelă nouă la Râmnic. Această aprobare a atras asupra sa o drastică sancțiune dată de Mitropolia Țării Românești, prin scoaterea din scaun și trimiterea la minăstire¹³². Dintre cele cinci motive ale caterisirii lui Ilarion primele două se refereau la relațiile sale cu catolicii din oraș : 1) a consimțit ca adoratorii papei să-și construiască biserică la Râmnic, și 2) a consimțit catolicilor să-și îngroape morții în cimitirul ortodox¹³³. Sancțiunea acordată lui Ilarion rămâne un exemplu pentru generațiile viitoare. La 3 aprilie 1794, când preotul catolic Stierna cere pentru catolicii craioveni aprobarea să-și construiască o capelă, mitropolitul Dositheu Filitis îi scrie domnului (Alexandru Moruzi) că „în Condica Sfintei Mitropolii se află scris caterisit al unui Ilarion ce au fost episcop la Râmnic, în zilele răposatului Constantin Brâncoveanu și cea dintâi greșală se vede că au fost, pentru că a dat voie catolicilor de și-au făcut biserică la Râmnic”¹³⁴.

În dorința de a-și ridica o biserică în locul capelei, catolicii cumpără de la „Radu i brat Dima” un loc pe care se va ridica „temelia bisericii Bărâției”¹³⁵.

Beneficiind de situația favorabilă creată de administrația austriacă asupra Olteniei, „pater Gregorius” roagă comisarul general al provinciei să ridice acest sfânt lăcaș la rangul de minăstire¹³⁶, pentru a putea zidi biserică necesară.

Răspunzând rugăminții lui „pater Gregorius”, administrația austriacă dă aprobarea necesară, pentru că în anii 1722—1723 este zidită Bărâția

128. Constantin Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, București, 1913, vol. I, p. 401.

129. Constantin Serban, *Știri despre activitatea unor meșteșugari și negustori bulgari din Țara Românească în secolul al XVIII-lea*, în : vol. „Omăgiu lui Petre Constantinescul-lăși, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani”, București, 1965, p. 360.

130. *Ibidem*.

131. Constantin Giurescu, *op. cit.*, vol. III, București, 1944, p. 42, 44 și 50 ; Athanasie Mironescu, *Sfînta Eparchie a Râmnicului Nou Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 84.

132. Ghenadie Enăceanu, *Condica Sfîntă*, în : „B.O.R.”, an. II (1875—76), p. 729—732 și an VIII (1884), p. 732.

133. Constantin Erbeceanu, *op. cit.*, p. 147—148.

134. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 237.

135. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 79.

catolică din oraș¹³⁶, bineînțeles și cu sprijinul material al noilor stăpîni. Dintr-un raport din veacul al XVIII-lea¹³⁷ aflăm, însă, că înainte de 1722—23, cînd a început construirea bisericii, a existat pe același loc o clădire a franciscanilor și un oratoriu pentru oficierea slujbelor. Cade cu această ocazie orice ipoteză privind originile catolice ale bisericii Sfîntul Dumitru.

Zidirea bisericii din Râmnic făcea parte din planurile de expansiune ale austriacilor la sud de Carpați, care intenționau să ridice cît mai multe biserici catolice, să înființeze școli germano-latine, a unui seminar pentru pregătirea preoților și să orînduiască un episcop la Râmnic¹³⁸. În 1731, cînd austriacul Johann Weiss cunoaște orașul, în desenul făcut acestuia, dintre cele patru biserici reprezentate, cea a franciscanilor este înaltă și spațioasă, avînd o clopotniță cu trei etaje și cu cîte o fereastră în fiecare parte a etajului¹³⁹. Această minăstire domina platoul central al orașului.

Între râmnicenii ortodocși și catolici orașului începe o puternică dispută pentru înțietate economică caracterizată la începutul veacului XVIII-lea prin repetate procese pentru pămînt, vii, pomii, case, etc. La 20 martie 1718, Barbu Brăiloiu biv vel sârdar vine la Râmnic din însărcinarea administrației chesaricești pentru a judeca procesul dintre Antonie Băratul (egumenul bisericii catolice — n.b.o.) și Chirca ceașul și frații săi — Mihai și Voicu —, feciorii Pătrului Hulubescu, pentru „o vie din dealul Troianului și cu partea ei de săliște“, vie pusă în zălog de Tudosie Olănescu drept 250 de taleri la Bărați, trecînd ziua și neîntorcînd banii, Hulubeștii cer dreptul de a răscumpăra ca unii care o vinduseră la începutul Tudosie Olănescu¹⁴⁰. Nu cunoaștem rezultatul acestui proces, dar la 24 martie 1719, minăstirea franciscană prin egumenul său Antonie Marstaller cumpără casele lui Tudosie Olănescu din Râmnic, zălogite de frații Hulubești, cu 60 de taleri¹⁴¹. Alte case zidite de ei, împreună cu ale lui Tudosie Olănescu, vor deveni hanul minăstirii, sursă sigură și permanentă de venituri.

Catolicii se bucurau de un respect deosebit în cadrul vieții sociale râmnicene. La 20 iunie 1702, Lazăr Chiprovicceanu cumpără de la Stan Tabacul o livadă în Valea Iaga¹⁴², pentru ca Gheorghe Lamboviț „din compania bulgar(ilor)“ să-și pună pecetea pe actul de hotărnicie în urma disputei dintre minăstirea Cozia și schizul Iezer, 22 septembrie 1708¹⁴³. În 1723 (28 iunie), apar ca martori într-un act pe care arhimandritul Petronie al Segarcei îl dă vîtafului Bratu, pentru o moară pe apa Râmnicului, sașii

136. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 435, „Anno 1723 iulii 5, cum solemnitate positus fuit benedictus primus pro templo fundamentalis lapis... Templum fuit circa annum 1730 consecratum...“.

137. *Ibidem*.

138. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. IX, Mavrocordații, București, f.a., p. 72.

139. Alexandru A. Vasilescu, *Descrierea și proiectele de fortificație a minăstirilor mai însemnate și a locurilor strategice din Oltenia întocmite la 1731, de inginerul maior Johann C. Weiss în: „A.O.“, an VII (1928), nr. 37—38, p. 236.*

140. Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 229—230.

141. *Ibidem*, p. 449.

142. Arh. Stat. București, *Episcopia Râmnicului*, p. LXI/4.

143. Aurelia Sacerdoțeanu, *Fabrica de hîrtie din Râmnicul Vâlcei în secolul al XVII-lea*, în: „Buridava“, Studii și materiale, Muzeul județean Vâlcea, 1972, p. 281—282.

Antonius Gunghrih și Carol Maier¹⁴⁴. Iota (Joita) feciorul Iovei Iovepalin vinde la 26 aprilie 1732 minăstirii catolice o casă cu 55 de florini nemțești, document semnat de mai mulți negustori chiproviceni¹⁴⁵.

În tendința lor de expansiune economică adeseori franciscanii se lovesc de opoziția localnicilor. În spiritul unor privilegii mai vechi ei cer ajutorul domnului, care la rându-i prin oamenii săi cere dreptă judecată. La 15 martie 1759, Constantin Dudescu vel vornic, Constantin Krețulescu marele ban și Constantin Brâncoveanu vel logofăt, judecă pe bărații franciscani cu Macarie călugărul (pe mirenii popa Manta) pentru 15 răzoare de vie în dealul Tatomirului¹⁴⁶.

Beneficiind de calitățile organizatorice ale lui Anton Marstaller, într-un timp relativ scurt, Bărâția reușește să aibă în vatra orașului 15 bucăți de vie, pe care alături de un șopron mare și un bordeiaș mic în pământ (unde ședea vierul), și-a făcut pivniță de piatră boltită asupra căreia a ridicat case¹⁴⁷. Prestigiul moral și politic de care se bucura egumenul franciscan îl determină pe județul orașului — Bratu — să-l ia drept martor alături de alți 23 de rămnicești în procesul său cu minăstirea Govora, pentru un vad de moară la apa Râmnicului, document în care Anton Marstaller în-tărește semnătura cu pecetea sa (ovală în ceară roșie, în scurt cu un cabrat)¹⁴⁸.

Mulți sași ocupau funcții în administrația de stat : astfel, Antonie Marstaller apare cu titlul de „vornic”, iar Neluca Neamțul ca pitar¹⁴⁹. Ultimul cumpără de la popa Preda ot Cheia două răzoare de vie în dealul Licurei¹⁵⁰.

Autoritatea morală a celor vîrstnici este luată drept garanție (cu martori) în procesele locale : sasul Calapanci „om în vîrstă de 80 de ani” apare ca martor la 22 septembrie 1736, cu ocazia disputei dintre Bratul județului orașului și minăstirea Govora¹⁵¹.

Urmasul lui Antonie Marstaller în funcția de egumen al Bărâției catolice este Pater Ludovicus „guardianus”, care la 13 martie 1780 se judecă cu Maria Ogaz, soția lui Petru Bacon, pentru o vie rămasă de la fostul ei bărbat — acum decedat ! — Ogaz Armeanul¹⁵². În 1781 comandă Casei Hagi Pop din Sibiu 25 000 de cule pentru acoperirea bisericii catolice¹⁵³. La 1 aprilie 1783 semnează un zapis cu Constantin Socoteanu, pentru o vînzare mai veche făcută de fostul egumen și episcopul Grigore Socoteanu¹⁵⁴.

Mărfurile produse la Râmnice sau cele aduse din import de negustorii sași, erau desfăcute în mai multe băcăni aparținînd fie bîrăției, fie particularilor. Băcăniile Bărâției constituiau „magazinul de lingă baltă”¹⁵⁵.

144. Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului, p. XLVI/19.

145. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 449.

146. *Ibidem*, p. 234—235.

147. *Ibidem*, p. 458.

148. Arh. Stat. București, Episcopia Râmnicului, p. XLVI/2.

149. Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 450—451.

150. Arh. Stat. București, Mss. 215, f. 96 v. 97.

151. *Idem*, Episcopia Râmnicului, XLVI/2.

152. *** , *Acte judiciare, 1775—1781*, p. 861—862.

153. Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri și negustori alteni și munteni către Casa Hagi Pop*, în : „*Studii și documente*”, vol. VII, București, 1906, p. 97.

154. *Idem*, *Studii și documente*, vol. I—II, p. 458.

155. *Ibidem*, p. 449.

Rentabilitatea vieții negustorești îl determină pe Vasile egumenul să cumpere spre sfârșitul veacului de la Radu Budur, un loc pentru a face o prăvălie¹⁵⁶.

Spre sfârșitul veacului în condițiile în care tot mai mulți catolici trec la ordoxism, prosperitatea minăstirii decade.

În urma repetatelor jable, Mihai Suțu întărește cărți de privilegii la 9 iunie 1792¹⁵⁷ și la 28 august 1793¹⁵⁸, catolicilor, „care s-au îndeletnicit cu dreaptă muncă și hrană a neguțătorilor ce și-au făcut un lăcaș de închinăciune”, dându-le „să aibă a ținea patru oameni aduși din străinătate, să aibă a scuti ale diseriei bucate de oferit una sută cinci zeci, de dijmărit lire două sute, să aibă a ținea un vieru la vilele bisericii”. etc. Aceleași privilegii sunt reînțărite de Alexandru Ipsilanti la 25 octombrie 1797¹⁵⁹ și Gheorghe Hangerli la 10 iunie 1798¹⁶⁰.

Spre sfârșitul veacului al XVIII-lea, procesul de integrare a celor două comunități ortodoxe și catolice — este aproape încheiat.

În concluzie, putem considera că: habitatul citadin al Râmnicului medieval s-a dezvoltat pe baza legilor devenirii sociale în cadrul structurilor feudale, fără rețete de împrumut sau modele de copiat. Prezența studiului și-a propus să contribuie la cunoașterea condițiilor sociale, economice și politice, ale apariției orașelor feudale românești de la sud de Carpați.

LA STRUCTURE DU HABITAT URBAIN À RAMNICUL MÉDIEVAL

RÉSUMÉ

Dans son étude, l'auteur présente la naissance de la ville médiévale au sud des Carpathes. Il faut souligner la conclusion finale de l'étude : L'habitat urbain de Râmnicul médiéval s'est développé sur les lois de la transformation sociale dans le cadre des structures féodales (évitant la voie d'emprunt) sans suivre des modèles étrangers.

L'étude contribue à la connaissance des conditions social-économiques et politiques de l'apparition des villes féodales roumaines.

156. *Ibidem*, p. 249.

157. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, seria 1777—1800, tom. IV, București, 1892, p. 96—97.

158. *Ibidem*, tom. V, București, 1893, p. 54.

159. *Ibidem*, tom. VII, București, 1894, p. 25.

160. Toma G. Bulat, *Contribuțiuni documentare la istoria Olteniei*, sec. XVI, XVII și XVIII, Rm. Vilcea, 1925, p. 112—113.